

УДК 35.072.2:316.77(477)

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.206.339-344>**Яковенко І.В.**

кандидат економічних наук

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Yakovenko Igor

PhD in Economic Sc.

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

<https://orcid.org/0000-0003-0723-6377>**Марухленко О.В.**

доктор наук з державного управління

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Marukhlenko Oksana

Dr. of Public Administration Sc.

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

<https://orcid.org/0000-0001-8050-6615>**Рубан Д.О.**

доктор філософії з державного управління

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Ruban Dmytro

PhD in Public Administration Sc.

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

<https://orcid.org/0000-0001-9724-1377>

РОБОТА ГРОМАДСЬКИХ РАД – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК КОМУНІКАТИВНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

У статті розкрито сутність та значення діяльності громадських рад як важливого чинника формування ефективної комунікативної політики у системі регіонального управління. Акцентовано увагу на ролі громадських рад у забезпеченні відкритості, прозорості та підзвітності органів місцевого самоврядування перед громадськістю, а також у створенні дієвих каналів зворотного зв'язку між владою та мешканцями територіальних громад. Проаналізовано етапи становлення та нормативно-правового забезпечення діяльності громадських рад, зокрема положення Постанови Кабінету Міністрів України № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» та її практичне застосування на місцевому рівні.

Досліджено проблеми інституційного розвитку громадських рад, зокрема недостатню законодавчу визначеність їх статусу при органах місцевого самоврядування, обмеження комунікаційної діяльності в умовах воєнного стану, низький рівень участі громадських об'єднань у формуванні та реалізації управлінських рішень. Визначено, що реформування системи децентралізації створило нові можливості для активізації ролі громадських рад як консультативно-дорадчих органів, призначених забезпечити ефективну взаємодію між владою, бізнесом та громадянським суспільством.

Ключові слова: *громадська рада, місцеве самоврядування, комунікативна політика, децентралізація, територіальна громада, громадський контроль, публічне управління, участь громадськості.*

THE WORK OF PUBLIC COUNCILS IS AN IMPORTANT FACTOR OF COMMUNICATION POLICY IN THE REGIONAL GOVERNMENT SYSTEM

The article reveals the essence and significance of the activities of public councils as an important factor in the formation of an effective communication policy in the regional governance system. The focus is on the role of public councils in ensuring openness, transparency and accountability of local government bodies to the public, as well as in creating effective feedback channels between the authorities and residents of territorial communities. The stages of the

ISSN друкованої версії: 2224-6282

ISSN електронної версії: 2224-6290

© Яковенко І.В., Марухленко О.В., Рубан Д.О., 2025

formation and regulatory support for the activities of public councils are analyzed, in particular the provisions of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 996 "On ensuring public participation in the formation and implementation of state policy" and its practical application at the local level.

The problems of the institutional development of public councils are investigated, in particular the insufficient legislative certainty of their status within local government bodies, restrictions on communication activities under martial law, and the low level of participation of public associations in the formation and implementation of management decisions. It is determined that the reform of the decentralization system has created new opportunities for activating the role of public councils as consultative and advisory bodies designed to ensure effective interaction between the authorities, business and civil society.

The feasibility of introducing a legislative norm on the mandatory creation of public councils in territorial communities, developing a standard provision on their activities, as well as forming a clear system of representation of different population groups in the councils is substantiated. Particular attention is paid to increasing the control function of public councils in terms of monitoring the use of budget funds, personnel appointments, and the implementation of local development programs. The author's vision of the structure of the public council work plan is proposed, which can become an effective tool for coordinating joint actions of the authorities and the public.

It is shown that in the conditions of martial law and post-war reconstruction of Ukraine, there is a growing need to expand the social and communicative functions of public councils, in particular regarding the integration of war veterans, internally displaced persons and citizens returned from abroad into community life. It is noted that the effective work of public councils will contribute to strengthening trust in the authorities, developing partnership relations between the state and the public, and forming a culture of citizen participation in making management decisions.

Keywords: public council, local self-government, communication policy, decentralization, territorial community, public control, public administration, public participation.

JEL classification: H83, D73, D78, R58.

Постановка проблеми. Завдяки реформі децентралізації, яка почалася в 2014 р., було досягнуто ряд успіхів в створенні комунікаційних механізмів у взаємовідносинах між громадськістю та органами місцевого самоврядування. В першу чергу це стосується таких напрямів як висвітлення роботи органів влади, покращення контактів із засобами масової інформації, впровадженні IT - технологій в цьому напрямі. В той же час система комунікації потребує подальшого розвитку, зокрема потребує глибокого вдосконалення взаємодія між органами влади в громадах та громадськими радами, що створюються при цих органах. Цьому має сприяти наукове та методичне опрацювання таких питань як дослідження системи зворотного зв'язку від населення та громадських об'єднань через їх представництво в громадських радах, участь представників громадської ради и в проектних групах, коли розробляються принципово нові моделі розвитку різних сфер економічного та соціального життя громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення ефективної діяльності громадських рад при органах місцевої влади достатньо широко досліджувалось в науковій літературі та на рівні експертних кіл. Так, Крайній П.І. в своїй монографії основну увагу звертає на правовий статус громадських рад. Також цікавим є висвітлення досвіду зарубіжних країн у визначенні місця громадських рад в державно – управлінських системах ряду країн. Нагірний В.М. аналізує особливості роботи громадських рад при органах місцевої влади в період воєнного стану. Порівнюється досвід такої діяльності на конкретних прикладах в ряді областей України. Віхляєв М.Ю. дає чітке визначення функцій громадських рад, а також показує специфічні риси, які мають бути притаманні цим органам в залежності від органу влади при якому вони створені. Золотар О.В. і Селик В.Г., спираючись на дослідження

проведені в рамках проекту USAID, висвітлюють методичні рекомендації щодо впровадження ефективної роботи громадських рад при територіальних громадах.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених діяльності громадських рад, залишається недостатньо дослідженим питання механізмів ефективної взаємодії громадських рад із органами місцевого самоврядування в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови країни. Недостатньо визначеними залишаються також організаційно-правові засади функціонування громадських рад при територіальних громадах, зокрема відсутність єдиного підходу до їх формування, представництва різних соціальних груп та реалізації контрольних повноважень на місцях. Ці аспекти потребують додаткового теоретичного обґрунтування та практичних рекомендацій, що визначає актуальність подальших досліджень у цій сфері.

Метою статті. Проаналізувати досвід та проблеми функціонування громадських рад при органах місцевого самоврядування та окреслити головні напрями удосконалення системи формування та діяльності цих рад в територіальних громадах.

Виклад основних результатів дослідження. Чільне місце в системі комунікаційної взаємодії між органом місцевого самоврядування і громадськістю має займати така важлива інституція як громадська рада при такому органі. Слід сказати, що на початку періоду створення та функціонування громадських рад при органах влади різного рівня, існування цієї інституції при органах місцевого самоврядування практично не передбачалося ні законодавством, ні як результат конкретної управлінської політики на місцях. Постанова Кабінету Міністрів України № 1378 від 15.10.2004 р., яка започаткувала процес створення громадських рад, давала установку на їх запровадження практично при всіх органах влади – міністерствах, відомствах,

місцевих державних адміністраціях, але крім органів базового рівня самоврядування на той час - сілрад та мерій міст і селищ. Можна стверджувати, що відсутність дієвих громадських рад при місцевому самоврядуванні могла негативно позначитись в подальшому на побудову ефективної взаємодії влади і громадськості на місцях.

В чинній урядовій постанові № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», прийнятій в листопаді 2010 р. та доповненій рядом позицій в наступні роки, також можна відмітити недостатню увагу до громадських рад при місцевому самоврядуванні. Там наявна тільки загальна рекомендація для місцевого самоврядування користуватись затвердженням для інших органів державної влади Типовим положенням про громадську раду.

Після 2014 р., коли була проголошена реформа децентралізації і почали створюватись об'єднані територіальні громади, мали місце очікування що будуть прийняті рішення щодо більш реального залучення громадських рад до роботи органів місцевого самоврядування. Проте глибоких змін у взаємодії цих рад із громадами не відбулось.

Новації запроваджені в наступні роки розширили права громадських рад щодо участі в підготовці аналітичних матеріалів та нормативних актів, що розробляються органами влади. Також були прийняті рішення щодо покладання на громадські ради повноважень щодо проведення публічних заходів – круглих столів, обговорень, дискусій по важливим питанням, над якими працює орган влади. Можна відмітити рішення щодо обмеження кількості членів рад, що сприяло більш професійній роботі обраних туди осіб. В той же час зміни щодо регулювання взаємодії громадських рад та органів влади на період воєнного стану, прийняті у 2022 р. обмежили деякі складові цієї взаємодії. Зокрема органи влади отримали право не оприлюднювати взагалі або в повному обсязі інформацію про діяльність рад.

В цілому рішення, що приймалися стосовно діяльності громадських рад за останні більше 20 років, враховуючи також обмеження воєнного часу, мали позитивне значення для роботи цих рад в системі місцевого самоврядування. Не дивлячись на те, що функціонування громадських рад при громадах законодавчо не отримало такого ж статусу обов'язковості як при органах державної влади, нові повноваження щодо аналітичної роботи, проведенні масових заходів, участі в підготовці нормативних актів давали можливість радам безпосередньо на місцях проявляти свою активність для допомоги місцевим мешканцям у вирішенні їх конкретних проблем.

Розвиток реформи децентралізації, зокрема ліквідація в 2020–2021 рр. майже двох третин районів і повне «покриття» території держави мережею громад, поставили нові серйозні завдання щодо посилення співучасті та впливу громадських рад на діяльність місцевого самоврядування.

✓ *По-перше*, громади набули більше владних повноважень, отримали додаткові фінансові ресурси,

розширили коло своїх функцій. Все це вимагає посилення контролю з боку громадськості за застосуванням адміністративного ресурсу та за витратами коштів.

✓ *По-друге*, крім контрольної складової важливого значення набуло також необхідність посилення експерно – асистуючої функції, а саме надавати керівництву громади допомогу у аналізі потенціалу, дослідженні впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, які можуть впливати на її розвиток. Врешті має бути посилена допомога у прийнятті нормативних рішень радою громади та її головою.

✓ *По-третє*, в нових умовах залишилось ряд питань у взаємовідносинах між громадою та адміністративними районами у великих містах, а також між сільською громадою та селами, які до неї входять. Зазначені райони та села виступають фактично як достатньо самостійні структурні одиниці громад. В теперішній ситуації компетенція, права і обов'язки цих структур по відношенню до громад потребують подальшого регулювання з метою щоб був дотриманий оптимальний баланс між сторонами. Громадські ради могли б надавати реальну допомогу в цьому процесі.

✓ *По-четверте*, поглиблення децентралізації розширило застосування механізмів виборності при формуванні управлінських апаратів територіальних громад. При цьому особливо в сільських та селищних громадах питання підбору кадрів для висунування на керівні виборні посади дуже складно вирішується через недостатній розвиток інформаційного поля для жителів громад. Тому участь громадських може суттєво посприяти рівню обізнаності людей із тими, хто претендує на керівні місця.

Після повномасштабної агресії та введення воєнного стану питання щодо визначення функцій і місця громадських рад в системі місцевого самоврядування набуло нових аспектів. Як уже зазначалося вище, було запроваджено ряд нових моментів зокрема призупинка виборів членів громадських рад та обмеження їх інформаційної діяльності. В той же час з'явилися чинники, які обумовлюють необхідність набуття цим органом нових напрямів, де має зрости їх активність та розширитись функціональна компетентність. Зокрема можна виділити наступні моменти.

На жаль за роки війни багато наших захисників отримали поранення, інвалідність і, відповідно, повернулися з фронту додому. Як результат в кожній громаді зростає кадровий потенціал тих, хто пройшов фронт, проливав кров за Батьківщину і є справжніми патріотами. Цей потенціал може бути ефективно використаний для тих ситуацій, де потрібно захищати інтереси людей, боротися за правду проти адміністративного свавілля, корупції, чиновницького недбальства і т. п. Тому нагальним має бути впровадження механізмів, котрі можуть забезпечити широку участь фронтівиків в роботі громадських рад.

За воєнний період відбулось значне переміщення людей із прифронтових регіонів до центральних і західних областей держави. Цей процес приніс із собою проблеми пов'язані із забезпеченням переселенців житлом та іншими соціальними благами, які в основному

лягли на органи місцевого самоврядування. З іншого боку в складі переселенців багато юристів, менеджерів, представників професій, яким притаманний контакт із людьми. Такі кадри також можуть бути ефективно використані в роботі громадських рад при громадах, тим більше, що їм треба буде вирішувати проблеми близькі до власної долі.

Ми всі сподіваємось на настання миру у найближчий час, що призведе до ще одної нестандартної ситуації для місцевого самоврядування – поверненню великої кількості біженців із – за кордону. Виникне ряд достатньо складних ситуацій, включаючи працевлаштування, проблеми соціального характеру – школа, медицина, догляд, психологічна адаптація, тощо. Громадам уже зараз треба готуватись до вирішення цих проблем. Це можна ефективно зробити тільки за допомогою громадськості, представником якої має бути дієва громадська рада.

І, нарешті, в післявоєнний період громадам треба буде прикласти максимум зусиль щодо забезпечення нових стимулів для якісного розвитку бізнесу, заснування нових виробництв та модернізації діючих об'єктів виробничої сфери, впровадженню інноваційних та інвестиційних проєктів, пошуку і укладанню угод з іноземними інвесторами. Виконання великої частини цієї роботи має взяти на себе громадська рада при громаді і відповідну підготовчу роботу варто починати уже зараз.

Таким чином існує життєва необхідність посилення функціонального навантаження та ролі громадських рад при органах місцевого самоврядування – територіальних громадах. При цьому на нашу думку слід визначити конкретні напрями удосконалення роботи цих рад.

✓ *Перше.* Треба нарешті законодавчо чітко визначити обов'язковість створення громадської ради при територіальній громаді. Така норма має бути внесена до урядових рішень, які нами зазначалися вище. Паралельно має бути прописана відповідальність голови громади в разі, якщо з боку цієї посадової особи буде чинитися опір такому процесу. В свою чергу з боку Кабінету Міністрів України має бути прописаний конкретний механізм для Міністерства розвитку громад та територій яким чином забезпечити виконання під особисту відповідальність міністра завдання щодо повноцінного функціонування громадських рад при територіальних громадах.

✓ *Друге.* Є потреба в тому, щоб в системі представництва при формуванні громадської ради при територіальній громаді були враховані особливості характерні для місцевого самоврядування. Для громадської ради при міністерстві чи відомстві важливо щоби в ній були представлені організації, тісно пов'язані із функціями того напрямку діяльності, за який відповідає цей орган влади. Це – учасники ринку, споживачі продукції, пацієнти, стейкхолдери, представники суміжних галузей та видів виробництва, організацій, що забезпечують інфраструктуру та інноваційне поле. Інша ситуація характерна для громадської ради при громаді. Тут важливо щоб був забезпечений територіальний аспект

представництва. Для міста це адміністративні або історичні райони. Для сільської громади – села, що входять до складу цієї громади. Також важлива участь екологічних та природоохоронних організацій, організацій, що підтримують соціальну інфраструктуру.

✓ *Третє.* Для громадських рад при місцевому самоврядуванні важливе є наявність в її складі представництва центру, області, району. В разі «замикання» громадської ради тільки на місцевих жителях є загроза того, що проблеми громади, вирішення яких виходить за межі цієї одиниці, не будуть донесені до тих ланок, де є реальним прийняття потрібних рішень. Таке представництво можуть забезпечити спілки кваліфікованих юристів, аудиторів, осіб, пов'язаних із соціальними мережами. Варто продумати механізми залучення таких до громадських рад при місцевому самоврядуванні.

✓ *Четверте.* Важливим є питання посилення контрольної функції громадських рад при територіальних громадах. Знову, якщо порівнювати із діяльністю таких рад при міністерства і відомствах та навіть регіональних державних адміністраціях, то можна відмітити різні моделі для здійснення контрольних функцій, які не завжди можуть бути повноцінно реалізовані порівнюючи із територіальними громадами. Перші в разі виявлення негараздів в діяльності органів влади можуть без значних перепон апелювати до Аудиторської служби, Рахункової палати, інших контролюючих органів. Для громадських рад при громадах, враховуючи адміністративні складнощі та особливості бюджетної системи, звернення до зазначених вище інстанцій не є таким безперешкодним. Тому саме громадська рада має відігравати роль тої ланки, яка повинна виконати функцію кваліфікованого посередника в разі, коли є підстави для серйозної аудиторської чи правової перевірки. Рада повинна здійснити ряд первинних функцій – провести перевірки на рівні громадського контролю, узагальнити отримані результати, підготувати необхідні звернення. Нарешті рада має проконтролювати виконання дисциплінарних проваджень проти відповідних посадових осіб громади в разі виявлення зловживань.

✓ *П'яте.* Потребує встановлення продуманої і прозорої системи участі громадської ради в діяльності виконавчої влади територіальної громади. Якщо діяльність такої ради при органах державної влади базується в першу чергу на проведенні із певною періодичністю засідань разом із посадовими особами цього органу, то в територіальних громадах такий процес має свою специфіку. Адже члени громадської ради функціонують як правило на одній території, «пліч о пліч» з працівниками виконкому громади, відчуваючи безпосередньо здобутки, проблеми і «проколи», напрями діяльності. Тому стоїть задача не допустити з одного боку зайвої опіки в роботі посадовців, а з другого бути постійно в «діловому ключі». Розробка ефективного механізму взаємодії є важливим і достатньо складним завданням, який має бути зафіксований у відповідних типових положеннях.

У зв'язку із вищезазначеними моментами важливу роль набуває такий документ як план роботи

громадської ради при територіальній громаді. Цей план повинен відігравати роль основи для взаємодії виконавчої влади та громадськості, базою для проведення комунікативної політики в системі місцевого самоврядування. На нашу думку такий план міг би включати наступні розділи:

I. Підготовка проектів нормативних актів для їх подання на розгляд громади та участь в експертизі і обговоренні таких проектів, що готуються керівництвом громади або направлені для опрацювання із владних структур вищого рівня.

II. Спільна участь у проведенні контрольних заходів із відповідними службами громади, а також проведення контрольних заходів власними силами за запитом жителів громади.

III. Участь у роботі виконавчих органів громади, зокрема засідань виконкому, департаментів, ради депутатів з правом дорадчого голосу, а також участь у діяльності спільних робочих груп.

IV. Підготовка експертних висновків щодо інвестиційних, природоохоронних, соціальних та інших проектів, які розробляються в громаді, а також підготовка власних проектів різного профілю.

V. Розгляд скарг, пропозицій, послань, звернень від жителів громади та/або підприємств, установ, організацій, що працюють на території громади. Підготовка запитів до виконкому громади, контрольних та правоохоронних органів, вищестоящих інстанцій.

VI. Участь у вирішенні кадрових питань щодо кандидатів, які плануються на призначення керівництвом громади. Виконання експертизи та власної оцінки щодо доцільності тих чи інших призначень.

VII. Проведення діяльності щодо налагодження зв'язків із сусідніми громадами, зокрема із громадськими радами цих громад, а також контактів із іншими регіонами та міжнародних зв'язків.

VIII. Організація контактів з пресою, налагодження системи паблік рілейшин, проведення інформаційних компаній, спільних заходів із громадськими організаціями загальнодержавного та місцевого характеру.

IX. Проведення заходів благодійного характеру, організація збору коштів та майна для допомоги ВСУ, дитячим фондам, соціально незахищеним верствам населення.

Важливо щоб по кожному розділу були продумано конкретне наповнення реальними заходами, а також щоб були чітко визначені терміни виконання та особи, що відповідають за кожну позицію.

Висновки. За результатами дослідження можна зробити висновок про те, що в сучасних умовах має посилюватись значення та роль громадських рад в системі регіонального управління. Це обумовлено такими чинниками як отриманням громадами за результатами реформи децентралізації більших прав в системі прийняття управлінських рішень та розпорядження фінансами. Реалізація нових прав та повноважень потребує посилення громадського контролю, а також більш дієвого рівня комунікації між представниками громадськості та виконавчою владою.

На нашу думку по ряду напрямів зокрема зміна системи представництва, посилення контролюючих функцій, впровадження нових форм участі громадської ради в роботі органу управління громадою необхідно прийняти рішення на загальнодержавному рівні. Це буде сприяти покращенню комунікацій між жителями та менеджментом громад.

Були запропоновані конкретні розділи плану роботи громадської ради при територіальній громаді. Наповнення цих розділів конкретним змістом дозволить перетворити громадську раду в реальний механізм дієвої комунікації в системі місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 03 листопада 2010 р. № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>
2. Віхляєв М.Ю. (2013). Громадські ради при органах виконавчої влади України та роль громадських об'єднань у їх діяльності. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ, № 2. С. 36-43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknvvs_2013_2_8
3. Золотар О.В., Селик В.Г. (2020). Ефективна організація роботи громадської ради при органі місцевого самоврядування. Покрокові інструкції. К.: Центр політ. студій та аналітики «Ейдос», 88 с. URL: <https://share.google/JZwBUhDE1XpPiXoMN>
4. Крайній П.І. (2022). Громадські ради в Україні: адміністративно – правові дослідження : монографія. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 160 с. ISBN 978-617-554-070-1. URL: <https://share.google/e7aDLx0oyBtzVux8j>
5. Нагірний В.М. (2024). Громадські ради при обласних державних адміністраціях в умовах воєнного стану. Науковий журнал «Політикус», Вип. 6. С. 59-66. DOI: <https://doi.org/10.24195/24149616.2024-6.10>
6. Каплан Ю., Скворцова В., Валевський О. та ін. (2024). Стан розвитку громадянського суспільства в Україні у 2023–2024 роках : аналіт. доп. Київ : НІСД, 47 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.15>
7. Олещенко В.Ю., Бобер Л.П., Марухленко О.В. (2025). Відкрите урядування як чинник демократичного розвитку : міжнародний досвід та українські перспективи. Публічне адміністрування та національна безпека, № 4. DOI: <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2025-4-10900> URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/administration2025/4/10900>
8. Verkhovod, I., Sysoiev, O., Marukhlenko, O., Haleta, Y., & Polishchuk, N. (2025). Procesos de transformación en el ámbito social bajo la ley marcial: retos y oportunidades. Interacción Y Perspectiva, No. 15(2). Pp. 570-582. URL: <https://produccioncientificaluz.org/index.php/interaccion/article/view/43669>

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15092411> (Web of Science).

9. Rossikhin, V., Babichev, A., Marukhlenko, O., Kravchuk, O., & Shtykun, O. (2023). Development of territorial communities' potential as a factor of socio-ecological development of territories: Desarrollo del potencial de las comunidades territoriales como factor de desarrollo socioecológico de los territorios. *Cuestiones Políticas*, No. 41(77). Pp. 205-226. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4177.14> (Web of Science).

References:

1. Pro zabezpechennia uchasti hromadskosti u formuvanni ta realizatsii derzhavnoi polityky [On ensuring public participation in the formation and implementation of state policy] : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 3, 2010 No. 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

2. Vikhliaiev, M.Iu. (2013). Hromadski rady pry orhanakh vykonavchoi vlady Ukrainy ta rol hromadskykh obiednan u yikh diialnosti [Public councils under the executive authorities of Ukraine and the role of public associations in their activities]. *Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, No. 2. Pp. 36-43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknvvs_2013_2_8 [in Ukrainian].

3. Zolotar, O.V., & Selyk, V.H. (2020). Efektyvna orhanizatsiia roboty hromadskoi rady pry orhani mistsevoho samovriaduvannia. Pokrokovy instruksii [Effective organization of the work of a public council at a local government body. Step-by-step instructions]. Kyiv: Center for Political Studies and Analytics «Eidos», 88 p. URL: <https://share.google/JZwBUhDE1XpPiXoMN> [in Ukrainian].

4. Krainii, P.I. (2022). Hromadski rady v Ukraini: administrativno – pravovi doslidzhennia [Public councils in Ukraine: administrative and legal studies] : monograph. Odesa : Publishing house «Helvetica», 160 p. ISBN 978-617-554-070-1. URL: <https://share.google/e7aDLx0oyBtzVux8j> [in Ukrainian].

5. Nahirnyi, V.M. (2024). Hromadski rady pry oblasnykh derzhavnykh administratsiakh v umovakh voiennoho stanu [Public councils under regional state administrations under martial law]. *Scientific journal «Politicus»*, Vol. 6. Pp. 59-66. DOI: <https://doi.org/10.24195/24149616.2024-6.10> [in Ukrainian].

6. Kaplan, Yu., Skvortsova, V., Valevskyi, O. ta in. (2024). Stan rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini u 2023–2024 rokakh [The state of development of civil society in Ukraine in 2023–2024] : analytical supplement. Kyiv: NISD, 47 p. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.15> [in Ukrainian].

7. Oleshchenko, V.Iu., Bober, L.P., & Marukhlenko, O.V. (2025). Vidkryte uriaduvannia yak chynnyk demokratychnoho rozvytku : mizhnarodnyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy [Open governance as a factor of democratic development: international experience and Ukrainian perspectives]. *Public Administration and National Security*, No. 4. DOI: <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2025-4-10900> URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/administration2025/4/10900> [in Ukrainian].

8. Verkhovod, I., Sysoiev, O., Marukhlenko, O., Haleta, Y., & Polishchuk, N. (2025). Procesos de transformación en el ámbito social bajo la ley marcial: retos y oportunidades. *Interacción Y Perspectiva*, No. 15(2). Pp. 570-582. URL: <https://produccioncientificaluz.org/index.php/interaccion/article/view/43669> DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15092411> (Web of Science). [in English].

9. Rossikhin, V., Babichev, A., Marukhlenko, O., Kravchuk, O., & Shtykun, O. (2023). Development of territorial communities' potential as a factor of socio-ecological development of territories: Desarrollo del potencial de las comunidades territoriales como factor de desarrollo socioecológico de los territorios. *Cuestiones Políticas*, No. 41(77). Pp. 205-226. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4177.14> (Web of Science). [in English].

Дата надходження статті: 02.10.2025 р.

Дата прийняття статті до друку: 21.10.2025 р.